

Rövid szóbeli a bemondónak a Hatos 2010.09.03-i adásához

A mai, felvételről elhangzó Hatos a média társadalmi, jogi és szakmai kérdéseivel foglalkozik. Összehasonlítja a diktatúra és a demokrácia sajtóviszonyait. Elemzi a sajtószabadság hazai és külföldi megoldásait, emberi jogi követelményeit és modernkori kihívásait. Vendég: Kálmán Olga, az ATV szerkesztő-műsorvezetője, és Kovács Zoltán publicista, az ÉS főszerkesztője.

Felvezetés a web-re a Hatos 2010.09.03-i adásához

A mai Hatos kiindulópontja két megfigyelés. 1) Minden hatalom szeret szépeket hallani magáról. A legszívesebben a saját tenyeréből „etetné” a publikumot. Ám ha ez nem megy, baj van. Ez a baj demokráciában a hatalomé, diktatúrában a népé. Diktatúrában az „államosított polgár” a propaganda útján készen kapja azt, hogy miről mit gondoljon. Kockázatos nonkonformistának lennie. A demokrácia lényege a sokszínű nyilvánosság, s vele a hatalom ellenőrzése. Itt a polgárnak sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapjoga van mindenféle kommunikációhoz: beleértve a bírálatot, a szabad sajtót is.

2) A hatalom rátermettségének fokmérője a reagálása a kritikára. Egy rátermett hatalom keveset és ritkán hibázik, ezért segítségként, köszönettel veszi a bírálatot, okul belőle. Egy bornírt hatalom viszont minden bokr mögött veszélyt lát: ezért korlátoz, harcba száll, hárít és saját képre (de)formál.

A két alapelem metszéspontján van a sajtó. Az lehet a nyilvánosság pezsgő fóruma, értő médiuma itt, ám lehet a két cintányér közötti levegő, a hátramosztató bűnbak is, amott. Utóbbi esetben a harcászatból ismert „barát-ellenség” felismerő rendszer logikája szab meg szinte mindent.

A műsor fő kérdése: igaz-e, hogy Magyarország 20 éve az 1) és a 2) pontbeli mérce szempontjából kompromisszum? A diktatúrából kijött, a demokráciába visszafordíthatatlanul nem érkezett meg – így volna? Cél a felszínnél mélyebben sorra venni a média-tárgyú történések kulcspontjait. Jogunk sok mindenhez van: közünk kevésbé?!

Vendég: Kálmán Olga, az ATV szerkesztő-műsorvezetője és Kovács Zoltán publicista, az ÉS főszerkesztője. Műsorvezető Kolláth György.

Forgatókönyv a Hatos 2010.09.03-i adásához

Kellemes estét kívánok a KR hallgatóinak. A mikrofonnál Kolláth György. A kiindulópont két megfigyelés. 1) Minden hatalom szeret szépeket hallani magáról. A legszívesebben a saját tenyeréből „etetné” a publikumot. */Esz, nem esz, nem kap mást?!* Aztán ha ez nem megy, akkor baj van. Ez a baj demokráciában a hatalomé, diktatúrában a népé. Diktatúrában az „államosított polgár” a propaganda útján készen kapja azt, hogy miről mit gondoljon. Kockázatos nonkonformistának (nem alkalmazkodónak, ellenzékinek) lenni. A demokrácia lényege a sokszínű nyilvánosság, s vele a hatalom ellenőrzése. Itt a polgárnak sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapjoga van mindenféle kommunikációhoz: beleértve a bírálatot, a szabad sajtót, sőt akár a sztrájkot is.

2) A hatalom rátermettségének fokmérője a reagálása a kritikára. Egy jól dolgozó, rátermett hatalom keveset és ritkán hibázik, ezért segítségként, köszönettel veszi a bírálatot, okul belőle. Egy bornírt hatalom viszont minden bokr mögött veszélyt lát: ezért korlátoz, harcba száll, lapít vagy hárít és saját képre (de)formál.

A két alapelem metszéspontján van a sajtó. Az lehet a nyilvánosság pezsgő fóruma, értő médiuma itt, ám lehet a két cintányér közötti levegő, a hátramosztató bűnbak is, amott. Utóbbi esetben a harcászatból ismert „barát-ellenség” felismerő rendszer logikája szab meg szinte mindent.

A műsor fő kérdése: igaz-e, hogy Magyarország az 1) és a 2) pontbeli mérce szempontjából kompromisszum? A diktatúrából kijött, a demokráciába visszafordíthatatlanul nem érkezett meg – így volna? Jogunk mindenhez van: ám közünk kevésbé?

Ez a 9. Hatosom, mégis, most kissé elgyávultam. Amatőr rádiósként, médiajog oktatóként bemelegkedtem az oroszlan barlangjába: profik közé keveredtem. K.O. és K.Z. a monogramja a műsor két újságíró vendégének. Másutt a K. O. kiütést jelent, ÉS (csupa nagybetűvel!) a K.Z. szignó is kemény vélemény-nyilvánítást jelöl a független, nyomtatott sajtó világában. Kálmán Olga tévés újságíró, továbbá Kovács Zoltán ÉS-főszerkesztő ül mellettem a stúdióban. Nem versenyvizsga

következik, de nem is szellemi üresjárat, nem óvatoskodó fecsegés. Csöpögős remény-táplálás ez idő tájt jobbára a foci körül divik.

Szervuszatok: köszöntelek Benneteket, és köszönöm, hogy eljöttetek.

Ez az adás koradélutáni felvétel nyomán megy. Este nálatok jelenés van. Közös **vállalásunk a mai, honi sajtómilió elemzése** – főként jogi, társadalmi és - a szakértők révén - szakmai szempontból. **Zaklatott helyzet törékeny, homályos, hiányos, romló képét látom. És Ti? Leegyszerűsítve: mi a helyzet, merre megyünk, mire számíthatunk? Bemelegítésül skicceljünk fel pár lényegi slágvortot: alig több mint - az sms-eknél ismert - 160 karakter mértéke szerint!**

Rendszerint szemelvény-gyűjteménnyel indul a műsor. Amikor kb. 200 oldalt hozzáolvastam az adáshoz, jobbára fél-komoly **baljós előjeleket találtam** még a nagy könyvekben is. Például a Larousse az 537. oldalán a sajtó és a sakál fogalmak között (alfabetikusan!) értelmezi a sajtó válfajait. A honi jogi enciklopédia pedig szó szerint egy lapon említi a médiajog és a materiális bűncselekmény kategóriáját. Aztán, a magyar sajtójog és etika tankönyvében, egy sajtójogi per nyomán, furcsa példa-megoldást találtam. Az volt egy sajtórendészeti ügynek indult esetben a bírósági kulcskérdés, hogy vajon mit mond a hangszakértő: a politikus és a parodista között fennáll-e a /büntetendő/ hangazonosság. A parodista lett volna a bűnvád alá volt egyed, nem a politikus. Örüljön az előbbi, hogy most az egyszer még megúsza!? Az üzenet: legközelebb azért mással játsszék!? *Észrevétel: minőségi kifogás a hanghordozásért?! Sokunknak kellene e címen elbujdokolnia.*

Másoldalról, az 1848-as törvények közt alapvető szabadságjogként helyet kapott a sajtószabadság követelése. Rövid ideig élt. Kiteljesedni csak a kiegyezés után, az alkotmányos monarchiában tudott. Ámde, sokkal később már egy ütős, keleti „import-papír” így szól: 55. § (1): *A Magyar Népköztársaság a dolgozók érdekeinek megfelelően biztosítja a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a gyülekezési szabadságot...* Nem titok, hogy a párt jelenítette meg ezt a dolgozói érdeket?!

Nyugatabbra viszont alkotmányos norma és biztosíték, hogy pl. Svédország Törvénytanács nevű intézményt alkalmaz. Ennek az álláspontját be kell szerezni, mielőtt a RIKSDAG döntést hoz a sajtószabadságról, s ezzel kapcsolatban a rádióról, a televízióról, a közvetítésről vagy a technikai felvételről.... Szikár kijelentő mód ad nyomatékot mindennek: ti., hogy a Törvénytanács álláspontját a RIKSDAG figyelembe veszi. Kanada példáját érdemes megemlíteni, ahol is a brit tradíciót követően – nem volt írott alkotmány, így az alapjogok, mint pl. a sajtószabadság az íratlan alkotmány részét képezték – vitán felül, tiszteletben tartva. Fontos tehát a törvény(kezés), de a **politikai kultúra, elit és milió legalább ilyen lényeges**, és pl. itthon ezek együtt kerülhetnének alkotmányosan garantált viszonyba. Nemigen megy.

Pedig lenne itthon egy általános, tehát nem pusztán 2010. évi alapjogi mérce és követelmény, ami sajnálatosan kevés (hang)súlyt kap. 20 éve megújított **alkotmányunk szerint alapvető jogot csak törvény szabályozhat, ám alapvető jog lényeges tartalmát törvény sem korlátozhatja, az ui. felett áll még a parlamentnek is. Alapjog fűződik a sajtószabadsághoz: ún. első generációs szabadságjogként. E jog képlete: annál nagyobb, biztosabb, sérthetlenebb a sajtószabadság, minél távolabb tartja magát a politikai állam tőle.** El a kezekkel a (végrehajtó) közhatalomnak tőle! Ám ha mégis szabályozási szükséglet mutatkozik, akkor is **az e jog-gyakorlás támaszait, garanciáit, műszaki-technikai hátterét és feltételeit, valamint a jogérvényesítés fórumait és módjait rendezze csupán, az érdem sértetlensége mellett.** De **ne kívánja a közhatalom kényelmi okból, sértett hiúságból vagy más politikai opció mentén visszább nyesni, kordába kényszeríteni, megregulálni a sajtót: és végképp ne próbálkozzék felette gyámkodással, hegemoniával, tartalmi igazság-osztással.** Ennek pedig minimális alkotmányjogi mércéje – leegyszerűsítve – **a szükségesség-arányosság tesztje.** Hiába volna kellő szükség, azaz (ind)ok a norma-alkotásra, az rendre elbukik a honi AB avagy Strasbourg előtt aránytalansága folytán. Ez volt eddig. És nem itt ülné(n)k, ha tudvalévő volna: mi lesz ebből nemsokára. A „média-alkotmánynak” titulát köteg zöme – bizony és sajnos – **alapjog lényeges tartalmát korlátozza, kényelemből és félelemből, etc. /Média-alkotmány?! Ki minősíti annak, és milyen alapon? Ósi vicc ad hozzá szemléltetést: egy szovjet Zsaporozsec öntudatosan kijelenti: én vagyok a keleti Ferrari. Igen, szól hozzá a lócitrom! Akkor én meg a nyugati francia-krémes./** Rádásként mindez 9 éves ciklus-zavarával aránytalan rátelepedés is a polgárok jogára, a sajtó szabad, plurális szisztémájára. **Közjogilag ezt látom a lényeg-lényegének. Ti, érzitek-e társadalmilag, szakmailag a fölös, túlzó, vészfékező, egyirányosító próbálkozást? Például hol és miben?**

Most tartunk egy kis közszolgálati, kereskedelmi szünetet, majd utána belehasítunk a sajtójogba, annak szakmájába.

Ám előbb bemutatom kicsit közelebről a vendégeinket, majd három blokkban áttekintjük a sajtójog lényegét, válfajait, XXI. századi kihívásait, továbbá honi vargabetűit, jelenét és prognózisát.

Az egyik vendég tehát **Kálmán Olga** hírigazgató, tévés műsorvezető. Polarizáltságában is kiemelkedő adatsor, információ-halmaz és minősítés olvasható róla(d), ha az ember beírja e nevet a keresőbe. Rajongóid és álszent, fogcsikargató ellenségeid egyaránt megénekelnek, fotómontázsolnak. Nem próbálkozom szemelvényezéssel, hanem elmondok Veled kapcsolatban két esetet. 1) Egyszer a majrés jelzővel illettem élőben Tenálad egy gyáva megfutamodót. X,Y /**név borítékolva, 2/3 sejtí, vajh, ki ő/** ui. előbb sisteregve kiosztott mindenkit, ám rögtön utána - félve a vitától - elszelelt amikor az ő témáját más is kommentálta, történetesen én. Összevitakoztunk: Te meg én. Neked a stílust, nekem a valós minősítést tekintve volt igazam. Patt, bár a delikvens azóta gorombább, sőt engesztelhetetlen ítéssz lett, ergo nem használt sem az offenzíva, sem a defenzíva.

2) Lágyabb a másik történet. Még a XI. kerületben volt az ATV, amikor egy reggeli műsor után szeretettel és elismeréssel megdicsérted az egyik kezdő kolléganődet, előttünk, outsider-ek előtt. Mindenki jó érzéssel nézte a jelenetet. Azóta a „kislány” neves híradós lett, kinőtt Titeket. Szép ez a ritka, őszinte gesztus: ám ez volna az élet rendje.

Semmivel sem kevésbé markáns szerkesztő, koordinátor, tanárember és publicista Kovács Zoltán az ÉS élén és belső oldalain, de pl. a sportsajtóban vagy a főiskolán is. Zolival kapcsolatban egy közelmúltbeli egybevetés jut eszembe. Egy bátran és vitriolosan bíráló, kiváló sportújságíró azzal mentegette magát, hogy bár kritizál, mégsem utálják. Látszott, hogy ez a kettősség, egyben lelki(ismereti) mentstvárral neki létfontosságú. Kovács Zolinak, de az ÉS többi nagyformátumú tollforgatójának ilyen másodszándékú megfontolása nincsen. Én ezt szilárd szakmai alapokon nyugvó erkölcsi bátorságnak hívnam. Tanúsítja, hitelesíti ezt a lap oknyomozó igyekezete is, mely szólót, bányát, telket, családi klánt és politikai lefölezést „elsuhanni” nem hagy. Rettegik, de keresik, olvassák és igazodási pontként be(cs)mérik a lapot a potentátok: némelyik fel is ragad a „légypapírra”. Kb. ugyanez áll Kálmán Olga élő, tévés, beszélgetős műsorára. Szenved, izzad, egerutat keres, obstruál, sőt elszelel némelyik interjú-alany, de jön máskor is. Ellenségeskedő szóvivő pertuval köszön: van mit. *Apropó, Olga! Olyan volt már, hogy valaki sértetten kivonult a stúdióból. Hát, olyan volt vagy lett volna-e, amikor Te szerettél volna előle-tőle világgá szaladni?! Van, aki sohasem jött el, vagy biztosan nem jön többé? Sajnálod? A válasz után érdemi dolgokra térünk át.*

I.blokk: a sajtó és annak helyzete a rendszerváltozás előtt és után: mennyire sikerült a pluralizmusra, az emberi jogi kritériumokra, s a piaccgazdaságra való átállás? Átmeneti helyzetben vagyunk még? Íme, hívószavak a sajtó és az újságírás mércéjeként: pluralizmus, piacosság, jogállamiság. Mit mutat a ti elemzések?

Ismét rövid szünetet tartunk, de visszavárjuk a hallgatót.

II.blokk: Melyek a valódi és a kreált gondok, bajok, tévutak a média-világban: politikai megosztottság, összegabalyodott közszolgálatosság és/vagy kereskedelmi média, hibás törvénykezés, piaci fenntarthatóság, etikai mélyrepülés, nyomuló celebvilág, nivóesés? Mivel jellemezhetők ezek?

Most jön egy újabb, rövid szünet: jele pohár-kocogtatás!

III.blokk: Milyen vajon 2010 az újságíró és az újságolvasó, tévénező szemével: áttekintés a tett és a tervezett állami-politikai lépésekről, intézkedésekről. Akciók a közérdekű információk hozzáférhetőségéért. Sajtó kontra magánélet, privacy, emberi méltóság és joga, a jóhírnév védelme: jók-e az alkotmánybírói és az igazságszolgáltatási vízvonalak. Igaz-e még: a tény szent, a vélemény szabad? A és B scenárió is elképzelhető prognózisként (legjobb és legrosszabb eshetőség, például...)? Nem jósolunk, csupán előre tekintünk... Ennek része az ellenzéki oldal egyes jeleseknek megtört, ambivalens, helyezkedő és mentstvárral kereső méricskélése főleg a 2/3 körül (ti., hogy még nincs nagy baj, ez csak jelképes erőlködés). Ennek az abszurditását egy amerikai poén jellemzi. Leesik egy pasi (avagy lelökik őt) egy 100 emeletes ház tetejéről. Zuhanás közben, úgy 10 emeletenként így szól a bátorítás: egyelőre nincs még baj, még most sincs baj, stb. Mark Twain mondhatta: a halálomról terjengő híresztelések enyhén eltúlzottak... De ha már humorérzék sincs?

Mintha mi is zuhanásban lennénk: zuhan a közélet, a közbeszéd szellemi színvonala, a nivótlanságot közöny kíséri, az ország kezd hozzábutulni a közállapotaihoz. A képviselőknél látom: amit anno

megtanultak, elfelejtették, új iránti igény nuku, szakmai-szellemi kihívás semmi, egyre inkább hiszik is a demagógiájukat, a publikum zömével lejtmenetben vitorláznak. A ritka reveláció (pl. Oszkó, Kupa, Békesi, Bokros, Ormos, Romsics, Heller, Hankiss megszólalása) olyan, mintha Spielberg E.T-je jönne közénk. *Tőletek kérdezem: vajon túl sötétben látom mindezt?*

Oldásképpen, hagyományosan „sajtóízű” feladványt a hallgató részére nem könnyű itt találni. Első próba: ***mi mindent is jelenthet a privatizálás?*** Második „lecke”: ma kb. 10-szer annyi **újságíró** van, mint '89 előtt. ***Mi ennek a szakmának a törvényi definíciója*** (a lósportban van Újságíró nevű paripa, ő azonban itt nem játszik!)?

Köszönöm, hogy itt voltatok: Kálmán Olga és Kovács Zoltán. Együtt köszönjük meg a hallgató figyelmét. Kellemes hétvégét kíván Kolláth György: a viszont hallásra 2 hét múlva. A rövidesen kezdődő svéd-magyar futballmeccsre pedig: hajrá mieink!